

Tarih Okulu
Mayıs-Ağustos 2010
Sayı VII, 199-201.

Kate Fleet, **Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti**, çev. Özkan Akpınar, İstanbul 2009, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 268 sayfa.

Volkan DÖKMECİ*

Venedik ve Ceneviz'in Anadolu ve Rumeli şehirleriyle kurduğu ticarî bağ, IV. Haçlı Seferi'nden (1204) sonra güçlenmiştir. Venedik, ticarete dayalı bir hegemonyayı Akdeniz'in çeşitli adalarına taşıırken, Sakız'ı elinde tutan Ceneviz, İstanbul'un Bizans'a başkentlik yaptığı sırada Pera'da bir koloni kurmuş, bununla da yetinmeyerek Karadeniz'de önemli ticaret üsleri (Amasra, Kefe, Azak, Menküb, Kili ve Akkirman gibi) elde etmiştir. Bu iki İtalyan tüccar devletin ticari faaliyetleri buralarla sınırlı kalmamış, ticarete ev sahipliği yapan her Anadolu ve Rumeli şehri Venedikli ve Cenevizli tüccarların güzergâhları arasına katılmışlardır. Bursa, Trabzon, Sinop, Samsun, İzmir, Manisa, Antalya bunlardan birkaçıdır.

Venedik ve Ceneviz'in Osmanlılarla olan siyasî ve ekonomik ilişkileri, Osmanlı Devleti'nin artan gücü ve genişleyen topraklarıyla doğru orantıda bir artış göstermiştir. İstanbul'un fethi, Ceneviz'in Pera'daki kolonisini sona erdirse de, Ceneviz'in İstanbul'dan yürüttüğü ticaret büyük bir zarar görmemiş, Osmanlı padişahları Cenevizli tüccarlarının İstanbul üzerinden Anadolu ve Rumeli ile ticaret yapmalarına engel olmamışlardır. Fakat, fetihle birlikte, Venedik ön plana geçmiş, iki devlet arasındaki ticarî rekabet iyice artmıştır. Karadeniz'in Osmanlı hâkimiyeti altına alınması süreci, Amasra, Kefe, Azak, Menküb, Kili ve Akkirman'daki Ceneviz kolonilerinin sona ermesine yol açmış (1460-1484), Ceneviz ticarî çıkarları büyük zarar görmüştür.

Kate Fleet'in kitabı, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen süreçte gerçekleşen, Anadolu ve Rumeli'yi içine alan Ceneviz ticaretine değinmektedir. Kitap, "Para" "Mallar", "Köleler", "Tahıl",

* Arş. Gör., Celal Bayar Üniversitesi Tarih Bölümü.

“Şarap”, “Şap”, “Kumaş” ve “Metaller” “Konstantinopolis’in Düşüşü ve 1453’ten Sonra Osmanlı-Ceneviz İlişkileri” şeklinde 9 ana başlıktan oluşmaktadır. Kitabın sonuç kısmı “Latinlerin Erken Dönem Osmanlı Ekonomisine Katkısı” şeklinde ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır.

Kitapta ticari metaların ve ticarî faaliyetlerin (vergi ve iltizam türleri gibi) İtalyancadaki karşılığı ile para ve ölçü birimleri konusunda ciddi bir terminoloji kullanılmıştır. “Sözlük” kısmı, para ve ticaret konusundaki birçok kavram ve birimlerin zihinde yarattığı kargaşayı önlemek açısından okuyucuya önemli ölçüde yardımcı olmaktadır. Fakat, kullanılan özel terminolojinin bir kısmının (gabella: iltizam, fil de fero: altın tel, camelot: keçi veya deve tüyünden dokunan kumaş gibi), ölçü birimlerinin neredeyse hepsinin metin içinde izah edilmeyip kitabın sonunda yer alması, okuyucunun bunlara dair net bir fikir edinmesini engellemektedir. Bu yüzden, kitap arkadaki “Sözlük” kısmı ile beraber okunmalıdır.

Ceneviz Devlet Arşivi’ndeki (Archivio Stato di Genova) noter kayıtları, San Giorgio Arşivi (Archivio di San Giorgio) “Archivio Segreto” (Gizli Arşiv) ve Torino Devlet Arşivi (Archivio Stato di Torino) kitabın birincil kaynaklarını teşkil etmektedir. İkincil kaynak olarak, İngilizce, İtalyanca, Fransızca, Almanca ve (az da olsa) Türkçe eserlerden faydalanılmıştır.

Kate Fleet’in bu kitabı, Ceneviz’in Osmanlı Devleti ve diğer Anadolu Beylikleri’yle (bilhassa Menteşeoğulları ve Aydınöğulları) olan ticarî münasebetinin ayrıntılı bir tablosunu çizmesi ve çok dilli bir kaynakçaya sahip olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bunun yanında, insanı ve nesnelere öne çıkartarak “ticaret” kavramını somutlaştırmakta, okuyucuyu diplomasi ve siyasetin karmaşık dilinden kurtarmaktadır.

Türkçe’ye kazandırılmış olması önemli bir boşluğu dolduran bu kitapta, bazı çeviri eksiklikleri söz konusudur. Örneğin Aziz adındaki bir Türk’ün Jeronimo Badoer adlı Cenevizli tâcire “pele de chastron de Mar Mazor crude” sattığı ifadesine yer verilir (s. 30). İtalyanca olan bu kelime grubu tercüman tarafından Türkçe’ye çevrilmemiş, sadece “pele de chastron”un ne olduğu kitabın sözlük kısmında izah edilmiştir. Bu sözcüğün (“pele de chastron” sözcüğünün) Türkçe karşılığı “Sözlük” kısmında “keçi postu” olarak geçmektedir. Fakat, “Mar Mazor”un ne anlama geldiği kitapta belirtilmemiştir. “Mar Mazor”un anlamı için Venedikli Senatör Marino Sanuto’nun 1495-1533 yıllarını kapsayan “I Diarii” (Günlükler) adlı eserine bakmak gerekir. 14 Eylül 1514 tarihinde Komutan (capitano) Donado da Leze tarafından Padova’dan,

Yazman Zuan Giacomo (Giovanni Giacomo) Caroldo'ya gönderilen mektup, İstanbul'daki gelişmelere dair bilgiler vermenin dışında, "Mar Mazor"un, diğer bir ifadeyle "Mar Maggiore"nin (Ulu Deniz) hangi deniz olduğuna dair ipucu vermektedir.¹ Amasya, Tokat ve Sinop arasındaki coğrafi uzantıları, dağları ve nehirleri tarif eden, oraları gezip gördüğünü yazan Komutan (capitano), Tokat'taki dağlardan doğan bir nehirden (Kızılırmak) bahsetmektedir.² Bu nehri tarif ederken, onun vadiler ve sarp dağlardan geçtiğini ve Sinop'un kıyısının olduğu denize, "Mar Mazor"e döküldüğünü söylemektedir.³ Venedikli Komutan'ın bu tarifinden yola çıkarak, "Ulu Deniz"in Karadeniz olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla mektup, "pele de chastron de Mar Mazor crude" ifadesini daha anlaşılır hale getirmektedir. Bu ifadeyi "Karadeniz tipi ham keçi postu" şeklinde Türkçe'ye çevirmek mümkündür.

Osmanlı-Ceneviz ticaretine odaklanan kitap, Ceneviz kolonilerinin (Pera, Ege ve Karadeniz'deki) kuruluş sürecine değinmemektedir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için, Pietro Silva'nın "Il Mediterraneo Dall'Unità di Roma All'Unità D'Italia" (Akdeniz: Roma'nın Birleşmesinden İtalya'nın Birleşmesine Kadar) adlı kitabına başvurmak gerekir. Bu konudaki diğer bir kaynak, Laura Balletto'nun "Genova Mediterraneo Mar Nero" (Akdeniz ve Karadeniz Cenevizi) adlı kitabıdır.

¹ I Diarii di Marino Sanuto (Sanuto'nun Günlükleri), ed. Federico Stefani Guglielmo Berchet, Nicolò Barozzi, Marco Allegri, Rinaldo Fulin, vol. (cilt) 19, Forni Editore, Bologna (Bologna), Eylül 1969, ss. 55-56.

² I Diarii di Marino Sanuto (Sanuto'nun Günlükleri), s.56.

³ A.g.e.